

Gheorghe Dăncuș (1906-1961) – gazetar, istoric literar și muzeograf

*Prof. Dr. Ion Petrovai
comuna Petrova – Maramureș*

Profesorul Gheorghe Dăncuș s-a născut la 7 martie 1906 în salul leud, județul Maramureș într-o familie de țărani înstăriți, fapt ce-i va permite urmarea studiilor până la cel mai înalt nivel. În familia țăranului Grigore Dăncuș fiul acestuia, cărturarul de mai târziu, va primi o educație sănătoasă care se va materializa în dragostea fără margini față de oamenii din popor, a căror frământări, greutăți și dureri îl vor interesa toată viața, un loc aparte și de o deosebită importanță ocupându-l interesul față de creația populară de orice factură a fost ea. Clasele primare le face în satul natal, în leudul care a dat la 1907 mai mulți intelectuali decât a dat tot Maramureșul la un loc. Gimnaziul și liceul le face la Sighetu Marmației, cu excepția clasei a VI-a pe care o termină la Bistrița din cauze pe care nu le cunoaștem. După absolvirea liceului se înscrie La Facultatea ele Litere și Filozofie din București, unde va avea ca profesori personalități ale culturii române din vremea aceea, dintre care trebuie să-l amintim pe Ovidiu Densușeanu a cărui școală slujită cu devotament de I. A. Candrea și Papahagi va exercita o mare înrâurire asupra tânărului Gheorghe Dăncuș. Mărturii în acest sens ne stau numeroasele studii pe care Gheorghe Dăncuș le va publica în periodicele din Sighetu Marmației sau în locurile în care cultura își găsea loc de cinste, precum capitala Transilvaniei, Cluj.

În 1927 Gheorghe Dăncuș prezintă drept teză de licență lucrarea „Folclorul și graiul satului leud din județul Maramureș” elaborată sub îndrumarea lui Tache Papahagi, cel care în 1925 a publicat „**Graiul și folclorul Maramureșului**”.

După absolvirea facultății, Gheorghe Dăncuș este profesor de limba și literatura română la Sighetu Marmației unde va activa și ca publicist, fapt pentru care, în 1932, va fi director la „**Graiul Maramureșului**”, publicație scoasă cu spijinul unor curajoși, inimoși și instruiți colegi de generație, dintre care amintim pe dr. Mihai Marina, Ion Dermer, Găvrilă Mihalyi, Traian Biltiu-Dăncuș. Andrei Radu, dr. Artur Anderco, dr. Gheorghe Tite și mulți alții. Publicația poartă și amprenta intelectuală a lui Gheorghe Dăncuș, iar în programul ei se menționează: "Ne vom ocupa de toate problemele sociale specifice maramureșene semnalându-le ca obiectivate și insistând pentru buna lor soluționare (...) vom încerca prin modestele

noastre contribuții să aducem un aport real la cunoașterea trecutului și obiceiurilor străbune ale maramureșenilor”¹.

Răsfoind colecția acestei publicații, cititorul își va putea da ușor seama ca ceea ce și-au propus bătaioși redactori a prins viață număr de număr abordând problemele social-culturale cu simț de răspundere și cu seriozitate, problemele de știință și artă cu referiri concrete la Maramureș. Între 1934 și 1938, Gh. Dăncuș va lucra la „**Arhiva istorică a Maramureșului**”, instituție în cadrul căreia va cunoaște Maramureșul pe verticală. În perioada aceasta el va fi promotorul unei largi acțiuni la care erau chemați să-și dea contribuția toți intelectualii din Maramureș și care avea ca scop realizarea unei monografii a țării voievozilor care urma să fie „...o lucrare de ansamblu în care se va reflecta - după posibilități Maramureșul și viața maramureșenilor sub toate aspectele, în trecut și prezent”. Dintr-o necesitate firească Gheorghe Dăncuș va publica în „**Graiul Maramureșului**” niște utile „Îndrumări pentru culegătorii de folclor”² și tot atunci, ține în cadrul „**Cercului de studii**” din Sighetu Marmației conferința intitulată „**Din psihologia maramureșeanului**”. Aceste lucrări conțin aprecieri și contribuții generale izvorâte din cercetările tânărului intelectual pe care îi întuneca gândul și realitatea că elanul colaboratorilor săi la monografia Maramureșului scade și se întrezărește ruina ideii lansate de el, care nu s-a realizat decât în parte, lucru pentru care în 1942 va scrie în prefața lucrării lui Petre Langhel-Izanu: „...proiectata monografie a Maramureșului se va elabora numai după ce se vor face mai multe culegeri de acest fel și după ce se vor alcătui monografiile satelor”³.

Părerăa lui Gheorghe Dăncuș este actuală și astăzi fiindcă monografia Maramureșului, așa cum a conceput-o el, n-a fost tipărită încă. Preocupările răzlețe există, publicându-se lucrări de valoare abordând diferite domenii ale vieții Maramureșului, însă lipsește mult dorita sinteză care ar fi de mare folos pentru cei care doresc să aflu câte ceva despre acest frumos colț de țară.

Înainte de-a părăsi Maramureșul, pentru a lucra la secția culturală a ținutului Someș-Cluj, unde a funcționat între anii 1938 și 1940, tânărul cărturar se va ocupa cu procesul de creație în folclor, făcând considerații asupra creației poetice și publicând fragmente din plămuirile în versuri scrise de doi poeți populari din satul natal Ion Hotico și Dumitru Brândău⁴, amândoi buni prieteni intru bine, adevăr

¹ Drept program, în: „*Graiul Maramureșului*”. Sighetu Marmației, nr. 1, 1 martie 1932, p. 1

² Gh. Dăncuș, „*Monografia Maramureșului*”, în „*Graiul Maramureșului*”, Sighetu Marmației. 3, nr. 28, martie 1934, p.3.

³ Gh. Dăncuș, *Literatura populară*, Cluj, Tipografia Diecezană, 1945.

⁴ Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București. Editura Minerva. 1970, p. 115

și frumos ai lui Gheorghe Dăncuș. În scrierile amintite este vădită influența ce-au exercitat-o asupra sa Densușeanu, Candrea și Papahagi. Concomitent cu colaborarea cu „**Graiul Maramureșului**” s-a petrecut colaborarea la „**Crainicul Maramureșului**”, publicație care a fost suprimată de cenzură pentru vederi democratice ale colaboratorilor ei. Cu astfel de amintiri va ajunge la Cluj tânărul cărturar, unde între 1940 și 1944 va fi redactor la pagina culturală a „**Tribunei Ardealului**” care purta pe frontispiciu cuvintele „Grai și suflet românesc”, atât de grăitoare în acei ani de răstriașe și jale pentru românii din Transilvania Nordică de unde plecaseră mai toți intelectualii de frunte pentru a se putea vorbi și simți liber românește. Masa de români rămăsese și ei trebuiau hrăniți și spiritual, chiar și în aceste condiții vitrege. Acestei firești necesități a compatrioților ce sângerări cu sufletul sub jug străin i-a răspuns, după puterile sale, redactorul de la „**Tribuna Ardealului**”, când în pagina culturală a acestui ziar a început să publice producții ii poetice românești din întreaga regiune a Transilvaniei ocupate. În focul luptei ce foarte rar ți-e dat s-o duci, Gheorghe Dăncuș s-a formal ca istoric și critic literar activitate ce ocupă o importantă parte a muncii sale de cărturar ardelean, acumulând o bogată experiență jurnalistică furnizată de munca redacțională, grație căreia va reuși să se acomodeze repede și bine situației în care se afla, și de aceea rândurile scrise în pagina culturală a amintitului ziar au dovedit cu prisosința că autorul lor a fost un om de condei, intelectual bine instruit, cu intuiție, simț critic, gust artistic rafinat, atribute necesare unui istoric și critic literar. În pagina culturală a „**Tribunei Ardealului**” din 9 februarie 1941, Gheorghe Dăncuș scria: „...și cei rămași aici e bine să avem, drept călăuze, unele idei conducătoare, sa se înceapă deocamdată măcar în domeniul spiritualității, chiar puțini și cu puține posibilități, câți și cum suntem trebuie să năzuim să se facă maximum pe plan cultural. E domeniul în care afirmările ne-au justificat și altădată și ne vor justifica și de acum înainte în fața lumii, dreptul la existență și înălțare etnică”. Tot în 1941, redactorul paginii culturale va aduna într-o culegere intitulată „**Versuri din Transilvania Nordică**” creațiile a 9 dintre colaboratorii ziarului la care lucra, versuri care vor apărea în editura „**Tribuna Ardealului**” într-un tiraj de 1100 exemplare în colecția „Grai și suflet românesc”, care apărea sub îngrijirea lui Gheorghe Dăncuș. Dintre cei antologați au devenit condeie. Înfruntând timpul, Iosif Morușan și Francisc Păcuraru, pe restul înghițindu-i anonimul. În „**Prolog lămuritor**” scris în Koloszvar¹, „**La sărbătorile Crăciunului 1941**”, Gheorghe Dăncuș era un

¹ Autoritățile maghiare n-au permis tipărirea denumirilor românești ale localităților natale ale autorilor antologați în culegerile îngrijite de Gheorghe Dăncuș la Editura Tribuna Ardealului din Cluj între 1940 și 1944.

vizionar „Una dintre problemele importante - acum și aici este cunoașterea genetică și evolutivă a realităților transilvănene pentru a fi utilizate și valorificate în sensul trebuințelor”.

Atunci când da sfaturi tinerilor colaboratori, dârzul gazetar pornește întregul arsenal de ilustre condeie ale scrisului românesc care își au rădăcina în pământul Transilvaniei pe care el îi enumera ca „**momente**”: Mureșeanu, Coșbuc, Șt. O. Iosif, Slavici, Goga, Agârbiceanu, Rebreanu, Blaga, Cotruș, Petre Neagoe. În „**Prologul lămuritor**”, de care am vorbit, Gheorghe Dăncuș arăta că în noua sa colecție „Grai și suflet românesc”, „...țiindu-se socoteala de realitățile românilor din Ungar, se vor avea în vedere, în primul rând: trebuințele și unitatea graiului, trebuințele și unitatea sufletului, trebuințele și unitatea culturală”. Prin aceste cuvinte își exprimă crezul său editorul Gheorghe Dăncuș, care în 1942 va scoale în colecția îngrijită de el culegerea intitulată „Din viața satului Transilvănean” subintitulată „Culegere de povestiri din mai mulți autori cu precuvântare și însemnări Bio-bibliografice”, în paginile căreia, cu multă cumpătare și însuflețire, va vorbi despre Ioan Slavici, Iosif Vulcan, Ion Pop Reteganul, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu, Pavel Dan, Ion Vlasiu și alții, alegând pentru cititori piese reprezentative din opera tuturor celor antologați. În „**Precuvântarea**” amintită criticul va vorbi documentat și bine inspirat despre „Literatură și popor la românii din Transilvania”, un fericit prilej pentru Gheorghe Dăncuș de-a sublinia contribuția ce-a adus-o, în acest sens Maramureșul.

Activitatea lui Gheorghe Dăncuș pe tărâmul istoriei și criticii literare a fost de mare folos Transilvaniei din care, în acea vreme spălată de lacrimile celor subjugăți, au plecat Gheorghe Bogdan Duică, D. Popovici și alți cărturari care au onorat cu muncă, cu talent și dăruire cele două discipline gemene, care sunt istoria și critica literară, pentru Maramureș, redactorul „**Tribunei Ardealului**” fiind cel mai bun istoric și critic literar din perioada interbelică. După marele măcel mondial, între 1944-1946, harnicul cărturar devine profesor la Liceul Gheorghe Barițiu din Cluj și redactor la „**Graiul Transilvaniei**”, publicație din care la 1 ianuarie 1945 a apărut primul și singurul număr. Sub titlul „**Literatura populară (crestături și crâmppee)**” îi vor apare în Tipografia Diecezana din Cluj, tot în 1945, însemnările despre folclor apărute în „**Tribuna Ardealului**”. Între anii 1946 și 1949 este activist de partid în județeană Maramureș, profesor și activist cultural iar în 1950 devine director al „**Muzeului Etnografic al Transilvaniei**” din Cluj, pe care îl conduce până în 1955, când este numit director al „**Muzeului memorial „Emil Isac**”. În 1958 va edita, sub forma unei broșuri, ce va rămâne multă vreme cartea de vizită a acestei instituții, studiul Muzeul memorial „Emil Isac”. Din 1958 până în 1961, când firul vieții sale s-a rupt pe neașteptate, deși dârzul maramureșean era

În plină putere de creație, Gheorghe Dăncuș a fost din nou director al „**Muzeului Etnografic al Transilvaniei**” din Cluj. Întreaga sa activitate literară ar fi putut primi contur definitiv datorat ordinii ce o impune o ediție selectivă de autor de care cărturarul maramureșean n-a mai avut parte. Ca director al instituțiilor amintite a scris câteva studii pe care vor trebui să le aibă în atenția lor cercetătorii în domeniu, având ce învăța de la acest om, care însuși mărturisea că a fost „...preocupat și interesat mai deosebit de problemele creației populare (domeniul folclorului și etnografiei) din Maramureșul natal”¹ unde i-a rămas pentru vecie chipul, așa precum l-a înfățișat Alexandru Ivăsiuc în romanul său „**Apa**”.

La preocupările amintite se adaugă și cele privind dialectologia și istoria limbii care i-au oferit satisfacția descoperirii unor dovezi de continuitate și permanență ale spiritualității colțului nordic al României. Un valoros document din secolul al XIX-lea a fost salvat de la pieire grație unor cercetări în teren ale profesorului Gheorghe Dăncuș, pasiunile și preocupările căruia au fost discutate în medalionul de față.

În concluzie, putem afirma că în persoana feciorului de țăran din leudul Maramureșului a strălucit și sălășluit un spirit enciclopedic, un om harnic, un intelectual cultivat și receptiv la cerințele timpului în care a trăit, într-un cuvânt, un cărturar dintre aceia care în secolul trecut au călcat pământul Transilvaniei purtând în desagi cărți ce propovăduiau binele, adevărul și frumosul, răspândind în jur lumină.

¹ Dumitru Pop, *op.cit.*, p.19.